

SZÓSZÉK – ÍRASZTALA – SZERTARTÁSOK

Gellérd Imre

Vándorlásunk¹

„Emlékezzél meg az ősidőkre; gondolj az elmúlt nemzedékek éveire!” (5Móz 32,7)

Merészen ívelő pályája csúcán áll Mózes, az ősz próféta. Élete alkonyán innen még egyszer visszatekint a megtett útra. Hogy is volt hát?... Roppant szakállába beletemeti arcát..., emlékezik ősidőkről. Istenem, milyen hosszú és milyen halatlanul nehéz volt az út Egyiptomtól Káánánig, a Hóreb-hegyi csipkebokortól Nébó hegyéig! Milyen borzalmasan szép volt a vándorlás ezen az úton!

Képek jelennek meg előtte. Hatalmas élmény volt, midőn az Úr elhívta őt... hát amikor a tengeren átkeltek, hogy ujjongott a lelkük, milyen boldogak voltak, hogy a szolgaság házából megszabadultak! Hogy örvendtek, mikor a sziklából víz fakadt, hogy szomjuk tüzét eloltsák... Aztán küldött az Úr édes mannat és kövér fürjeket... Gondoskodott arról is, hogy el ne tévedjenek: nappal felhőoszlopban, éjjel tűzoszlopban járt előttük... Sajnos voltak bajok is. A fényes emlékek közé fekete emlékek is vegyülnek... Eszébe jut, amikor térben és hitben eltévedtek, eszébe jut a pártütők lázongása: vigyél vissza minket Egyiptomba! Eszébe jut az aranyborjú, a sok nélkülözés... Félelem, bűn, bűn, baj, minden szívszorongató emlék összetáncol benne most, és buján keveredik össze mindazzal, ami emlékei közt fenséges és áldott.

Nem tudom, ti hogy vagytok, de nekem – valahányszor egyházunk és szent vallásunk 400 éves múltjára és az ötödik század perspektívájára gondolok – mindig a zsidó nép szabadulásának, pusztai vándorlásának és diadalmas honfoglalá-

¹ A beszéd 1968-ban, a 400. jubileum alkalmából íródott.

sának története jut eszembe. Spontán módon, ellenállhatatlanul kínálkozik számomra ez a párhuzamosság. Meg vagyok győződve, hogy ez nem pusztán analógia. Önmagunk felismerése ez a Szentírásban. A kijelentésben nem a kijelentés esz-köze a fontos, hanem annak tartalma, eszmei mondanivalója. Az ótestamentumi nagy honfoglalás történetének esetében se az a fő kérdés, hogy minden úgy történt-e, amint le van írva, hanem az, hogy az örök ember számára milyen isteni mondanivalót tartalmaz. Fogalmazzuk is meg rögtön ezt: Az élet fejlődő folyamat. Fejlődni annyi, mint egy alacsonyabb rendű állapotból egy magasabb rendű állapotba jutni. Az Ótestamentum ezt így fejezi ki: Egyiptomból szabadulni és a tejjel-mézszel folyó Kánaánba jutni. A zsidóság szabadulásának és második honfoglalásának a története nem egyéb, mint a történelmi fejlődésnek a kijelentés nyelvén elregeált története. Választott népének egyszeri és partikuláris esetén keresztül az Űristen egyetemes érvényű kinyilatkoztatást tett. Minden nép és minden egyház jön valamiféle egyiptomi állapotból, s a haladás kanyargós útján, tengereken és pusztákon át, ádáz harcok és hallatlan erőfeszítések között, sioni élmények és Nébó-hegyi fekete álmok változó hangulatában, lépésről-lépésre tör előre egy szépnek álmódott jövendő felé: a tejjel-mézszel folyó Kánaán felé. Egyházi létünk négy évszázada Kánaánt kereső, harcos, küzdelmes vándorlás.

1. Űgy kezdődött, akárcsak az Írásban. Négyszáz évvel ezelőtt az elhivatottság Hóreb hegyén merész, nagy vágyak csipkerbokrának fellobanó tüzében szó-lott az Űristen Dávid Ferenchez, mint Mózeshez egykoron: menj és szabadítsd ki népemet Egyiptomból, a fogságból: megkötöttség és vak tekintély fogságából; a mesterségesen létrehozott hitformulák fogságából. És elméne Dávid Ferenc a 16. század szellemi és hatalmi fáraóihoz, és kikéré a népet, hogy azt a szabadság és a vallási türelem Ígretföldjére vezetné. Viharos volt ez a kikérés, akárcsak Egyiptomban háromezer évvel ezelőtt. Ámde sikerrel járt, és 1568-ban egy maroknyi nép átlépte az újkor határmezsgyéjét. Egy 400 évig tartó történelmi vándorlás kezdődik: az újkor Kánaánjának lázas keresése. Mint ahogy a zsidóknak sem készen tálalta fel az Isten az új hazát, hanem azt keresniük kellett úttalan utakon, úgy Dávid Ferenc történelmi mondanivalójában sem készen tálalta fel az új val-lási eszméket a jó Isten, hanem csak útnak indította és azt mondta: menjetek és századokon át tartó kereséssel keressétek az új, haladó vallási eszmék Kánaánját. Istennek az a természete, hogy semmit sem készen ad – mindent csak elindít, mindent csirába, magba, gyökérbe zsúfol. E csírákból mi kell, hogy kibontsuk a virágot, az illatot, a nektárt. Isten kincseit keresni kell. „Keressétek Istennek országát...” Az unitarizmus keresés, soha meg nem szűnő, nyugtalan, de céltuda-tos, szenvedélyes keresés. És természetesen találás is, mert aki keres, az talál, csak az nem talál semmit, aki nem is keres.

2. Aki ismeri a zsidók pusztai vándorlásának bibliai történetét, az tudja, hogy Mózes népe nem új hazát keresett, hanem a régít, az elhagyottat, az elvesztett, a megrontottat.

Ők nem foglalni, hanem visszafoglalni mentek. – A mi 400 éves vándorlásunknak sem az a célja, hogy új kereszténységet találjunk, hanem az, hogy a régít: a tiszta jézusi kereszténységet állítsuk helyre. Azt a kereszténységet, mely három évszázadig a maga eredeti formájában megvolt, de amelyet az önzés, a türelmetlenség és a hatalmi vágy elrontott. Amint egyik prédikátorunk (Árkosi Benedek) mondja: a népnevelés eszközéből, az evangéliumból bilincset kovácsoltak a nép kezére és lelkére.²

3. De térjünk vissza az elinduláshoz. A csapat zászlóvivői Mózes és Áron. Mózes a világi, Áron a vallási erőket képviseli. Mózes a hatalom erős karja, Áron a hívő ember ékesen és meggyőzően szóló szája. Kar és száj, hatalom és hit összefogva, egymást kiegészítve végrehajtják a honfoglalást – Az unitarizmus szellemi honfoglalása is két, egymást kiegészítő erő összefogásának a gyümölcse. Az egyiket János Zsigmond, a másikat Dávid Ferenc képviselte. Egyik volt a kar, a másik a száj. Kar és száj összefogva megdöntötték a dohos, levegőtlen lelki középkort, és kivitték a népet a határtalan keresések mezejére.

4. Mózes II. könyvéből azt olvassuk, hogy a zsidóknak át kellett kelniük a tengeren. Mózes egyszerűen oldja meg: botjával ráüt a tengerre, s az menten kettéválik, hogy Isten bujdosó népe száraz lábbal mehessen keresztül rajta. Isten nyelven, a kinyilatkoztatás nyelven, ez a történet azt fejezi ki, hogy nagy különbségek és akadályok választanak el egymástól. Nem könnyű átmenni egyik korból a másikba. Csak forradalmi vesszőcsapásokkal lehet. Az ókorban a tenger megcsapása a kérlelhetetlen, elszánt, akadályt nem ismerő elhatározást, nekigyürközést jelképezte. – Az unitarizmus útjában is Egyiptom és Kánaán, múlt és jövő között tengernyi akadály tornyosul. Az első vesszőcsapást az akadályok tengerére maga Dávid Ferenc mérte. Hatalmas volt ez a csapás, beleremegett, belesajdult a feudális fél-Európa. Ketté is vált a tenger akkor, s a menet áthaladt. Ámde újabb tengerek jöttek, s az utódvezérek hol a kígyó-okosság, hol a galambszelídség vesszőjével választották ketté az akadályok tengerét, hogy azon – ha nem is éppen száraz lábbal – átkelhessen a jézusi jövőt kereső menetoszlop. Az unitarizmus nemcsak keresés, de mózesi pálca is, amellyel akadályokat távolítunk el a keresések útjából.

5. De nyomozzuk tovább a kijelentést. A 2Móz 14,5-ben az áll, hogy a fáraó megbánta a nép kiadását. Ki fog ezentúl dolgozni, vakon engedelmessé válni? S

² Árkosi Benedek e kijelentését nem sikerült azonosítani. A szerk.

nyomban sereget küldött, hogy hozzák vissza a népet. Ez a művelet nemcsak erőszakos, de naiv is volt. A fáraó nem tudta, hogy a fejlődés útján nincs visszafelé út. Aki pedig mégis visszafelé akarja kényszeríteni a haladó népet, afölött a történelem tengerének hullámai összecsapnak, mint a Vörös-tenger tajtékos hullámai a fáraó seregei fölött.

A 16. század fáraói is elkövették ezt a botor hibát. Ellenreformációt indítottak, hadakat küldtek ellenünk, hogy erőnek erejével visszavigyenek a középkor Egyiptomába. E haladásellenes vállalkozásnak legjobbaink estek áldozatául, de végül mégis győztünk. A fáraó katonái, a jezsuiták felett aránylag korán összecsapott az ár.

6. Van a történetnek egy csodálatosan mély értelmű jelenete: „Az Úr megy vala előttük nappal felhőoszlopban, hogy vezérelje őket; éjjel meg tűzoszlopban, hogy világítson előttük.” (2Móz 13,21) A haladás nem csupán az ember immansens erőinek a gyümölcse – Istennek is köze van hozzá. „Az Úr megy vala előttük...” A béke, a boldogság Kánaánjának elhonzfoglalása tehát nem kizárólag emberi mű Isten nélkül, de nem is csak isteni mű ember nélkül: az isteni és az emberi erők együttműködésének az eredménye. Az Írás nem azt mondja, hogy a nép egymagában kereste Kánaánt, de azt sem mondja, hogy Isten vitte őket, mint ahogy a szél viszi, sodorja a falevelet; hanem azt mondja, hogy az Úr ment előttük, mutatta az utat, de járni rajta fáradsággal, verejtékkel nekik kellett. Isten vezérlő, irányító gondviselése nemcsak közvetlenül, ihletszerűen nyilatkozott meg, hanem megtestesülten is. Megtestesülten azokban az emberekben, akik mint tűzoszlopok elöl jártak, mutatták az utat. Áldottak legyenek nagyjaink, kiknek lelke tüzeben a jó Isten szent lelke, jellemük oszlopában útmutató ereje nyilatkozott meg. Áldottak legyenek nagyjaink között a prédikátorok, akik az Isten országának honfoglalásában tűzoszlopként élén jártak, mutatván a célt s az utat. Az ötödik század határmezsgyéjén rájuk emlékezünk ma. Csontjaikat e honban sokszáz temető hantja fedi; műveik betűit vaskos kötetek fakult lapjain régen kikezdte már az idő foga. Ámde a tűz, mit gyújtottak egykoron, most is lobog; az anyaszentegyház, melynek tartó- és útmutató oszlopai voltak, ma is él és menetel az ötödik század útjain Istenországának Kánaánja felé. Az a sokezer prédikáció, amit hat éven keresztül áttanulmányoztam, plasztikusan sugalmazza számomra a tűzoszlop képét. Történelmi szerepeket semmivel se lehet találóbban jellemezni, mint ezzel: tűzoszlop. Mert azok voltak ők: csúcson kigyúló, fellobbanó, vészjósló, jajgató, riasztó lángok veszélyek idején. Sötétben égő, fészket kínáló, meleget sugárzó, farkast riasztó, vigyázó pástortüzek a végtelennek tetsző, csillagtan éjszakában. Tavaszi rögön havat olvasztó, gazt emésztő, szíveket ébresztő, akarat-rügyeket feszítő, futó, perzselő, izgató szent tüzek a szenvedések éjjelén.

„Az Úr megy vala előttük...” A felhő és tűzoszlopok mozgó, előre haladó oszlopok voltak. Prédikáló nagyjaink sem voltak mozdulatlan, fix pontok, hanem előre haladó, mindeneket magukkal sodró, cél felé hívó drága tüzek. Hitvallásuk ez volt: elősegíteni a haladást!

Az első ilyen lángoszlop maga Dávid Ferenc volt. Hatalmas, sodró erejű, ellenállhatatlan... Bár e tűzoszlop Déva várában kihunyt, olimpiai staféta módra tüze mégis továbbadatott.

Hunyadi Demeter vette át elsőnek lobogva: „Fiacskáim, alkalmazkodjatok, létünk feltétele az alkalmazkodás.”

Enyedi György sajátos hangon figyelmeztet: „Véreim, kicsiny nyáj vagyunk, de a mennyiséget lehet minőséggel pótolni. Egy maroknyi minőségi ember többet ér, mint ezer megfutott gyáva.”

Árkosi Benedeknek hívták a 17. század legnagyobb tűzoszlopát. Az üldözések éjszakájában fennen hirdette a tiszta jézusi evangéliumot. „Az emberi természetet nem ádám legendák alapján ítéljük meg, hanem jézusi mértékkel mérjük.” Emberek nem voltunk, hanem leszünk. A paradicsom nem mögöttünk, hanem előttünk van. A tökéletességből nem jövünk, hanem feléje tartunk. Egy híres mondását érdemes megjegyezni: „Nem azért vagyunk gyarlók, mert az első emberpár vétkezett, hanem fordítva: azért vétkezett az első emberpár is, mert gyarlók vagyunk.”

Keresztúri Sámuel tordai tűzoszlop a lármafát verte: „Bécsből jön a veszedelem – a Sátán a kastélyokban lakik... Ne alamizsnával enyhítsétek a koldus nyomorát, hanem teremtsetek olyan életet, amelyben nincsenek koldusok!

Szentábrahámi Mihály a tűzoszlopok egyik legnagyobbika volt. Ő a tudás Sinai-hegyén parancsolatokba, summákba, tételekbe foglalta, tartós ötvözteté kovácsolta össze prédikátor elődeinek unitárius elveit. Ugyanazt a feladatot vállalta és végezte, amit Mózes a tízparancsolattal.

A Székelyföldön Buzogány Mózes volt egyik fényesen lobogó tűzcsóva... „Ne legyetek keservesen szóló gerlicék, amikor paskol a szenvedés vihara, hanem erős kéz, mely betemeti a szenvedések mérgező forrását!”

Nagy oszlop volt Gejza József, aki egyik munkáját a következő szavakkal zárja le: „Ne gondoljátok afiai, hogy az Úr megharagszik rátok, ha az ő szent írását kritikával illetitek.”

Pusztai vándorlásunk három nagy oszlopa volt a három Kozma. Id. Kozma Mihálynak a 17. prédikációs kötetére ez van írva: „Nem elég hinni, imádkozni is kell; nem elég imádkozni, de tenni, tenni kell; nem elég tenni, de másokat is tettere kell sarkallni.”

Ifj. Kozma Mihály nem győzte eleget hangsúlyozni: „Ne féljünk attól, ami új, mert ahol mindig csak az van ami volt, nincs ott haladás.”

Kozma Gergely egyik művében találtam egy levelet, amelyet Kazinczy intézett hozzá. A nagy nyelvújító ezt írja: „Ön és az unitárius prédikátorok a nyelvújítás érdekében többet tesznek mint mi idefenn az ország fórumaiban.”

A felvilágosodás apostola, merész, nagy tűzszlopa Körmöczi János püspök volt. „Értelem, ragyogó értelem, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod e honban... Féltre a babonákkal, a tudatlansággal! Ó, ti sötét démonjai a múlt éjszakájának, hányszor vetkőztettétek pőrére az embert... De másképpen lesz holnap... a pallérozott értelem pávája felszállott már sok toronyra s nem lehet azt már onnan lesöpörni...”

Az unitárius felvilágosodás többi nagy alakja: Márkos György, Szász Mózes, Pákey József, Molnos Dávid, Fúzi János, Uzoni Fosztó mind megannyi tűzcsóva, égtek, lobogtak, világítottak. Hadat üzentek a babonának, az előítéletnek, a maradiságnak és az emberi ostobaság minden fajtájának.

A 19. század nagy oszlopai: Kriza János, Ferencz József, Brassai Sámuel, Simén Domokos, Péterfi Dénes, Koronka Antal és sokan mások.

A tűzcsóva sorsa az önfeláldozás. Világít, de el is ég. Ők is elégték mind, mert életenergiájuk minden cseppjét fényenergiává alakították át. Belőlük élünk. Például Derzsi György prédikációs kötetében egy levelet találtam: „Megg halt a drága prédikáló papunk, amin én nem csodálkozom, mert őkegyelmessége nem kímélte magát odaszentelvén életjét értünk. Miként a búzaszem elrothad, hogy belőle üdvösség légyen, aképpen adá a mi jó prédikáló papunk is az ő testét rothadásra.” Egy bányász szavai ezek, s közel két évszázad távlatából úgy hangzik felénk, mint egy kinyilatkoztatás.

Önmagát felemészítő tűzcsóva volt Keresztúri Sámuel is, aki prédikálás közben lehelve ki a lelkét. Kiss Mihály, akit az önkényuralom börtöne „csontra aszott”³; Fúzi Ferenc, akit a nemesség által felbujtott tömeg 1849-ben lefejezett³; Balázs Ferenc, aki ifjan hunyt el...

Mózes tűzszlopai nem öncélú tüzek voltak. Azért égtek, hogy utat és irányt mutassanak egy jobb élet felé. Prédikátoraink élete sem öncélú lobogás volt, hanem a nép erkölcsi, szellemi és anyagi felemelését elősegítő szolgálat. A felvilágosodás egyik prédikátora, Márkos György írja: „Igazi prédikátor nem az aki hirdeti az evangéliumot, hanem aki cselekszi is azt; aki nem csak olvassa a köny-

³ A prédikáció megírása idején kockázatos lett volna leírni, hogy Fúzi Ferencet a románok gyilkolták meg.

vet, hanem hívei kezébe is adja; aki nem csak azt mondja, építsetek oskolát, hanem maga is odaáll az oskolát építők közé.”

Mózes II. könyvében az áll, hogy nem távozott el a tűzoszlop sem éjjel, sem a felhőoszlop nappal a néptől. Nagyszerű kijelentés. Szó szerint ránk talál. Tűzoszlopaink soha el nem távolodtak a néptől, sem éjjel, sem nappal. Nemcsak Kriza – a többi sem. Állást foglaltak mindig minden olyan közösségi törekvés mellett, mely a népet szolgálta.

Van még egy kép az Írásban. A kijelentés nyelvén ez is nekünk szól. A forró puszták ölen fellázad a népnek egy része: miért hoztál ki minket Egyiptomból? Azért, hogy meghaljunk a pusztában? Vigy vissza minket, mert mégiscsak jobb a rabság húsos fazakak mellett, mint a szabadság állandó veszedelemben. – A visszakacsintgatók, a rabtartókkal paktálók, a könnyen megalkuvók serege volt ez: azoké, akikről Jézus mondta: „Aki az ekeszarvára teszi kezét...” A Talmud részletezi ezt a jelenetet: a visszakíváncozók a gazdagok, az előkelők voltak. A haladás eme törvénye rajtunk is fellelhető. Dávid Ferenc elítélésekor, valamint az azután következő viharverések idején a mi gazdagjaink, nemeseink, földesuraink is otthagyták a megpróbáltatások pusztáit. Nem vállalták a néppel a kényelmetlen, veszélyes menetelést, visszatértek Egyiptomba, a húsos fazakak mellé. Csak a nép maradt Dávid zászlója alatt: a Homoród, a Nyikó, a Nyárád, az Aranyos, az Olt vidékének földet szántó népe, Kolozsvár iparosai és Torockó derék bányászai. De adassék tisztelet annak a kevés kivételnek is: a Danieleknek, a P. Horváthoknak, a homoródszentmártoni Bíróknak, akik vállalták velünk a bujdosók sorsát.

Engedjétek meg, hogy még egy képet mutassak be a választott bibliai anyagból. Amikor a sok vergődés után végre megpillantották az Ígéret földjét, Mózes kémeket küld be oda, nézzék meg, miféle nép lakja az őshazát. A kémek azzal az ijesztő hírral jöttek vissza, hogy Kánaánt szálás, nagy emberek, óriások lakják, akik mellett ők sáskáknak tündek. E hírre pánik tör ki. Mi lesz most, jaj, kicsik vagyunk, tehetetlenek, hiába kínlódtunk eddig, nem lehet miénk az Ígéret földje. Ilyen ún. sáska-érzésünk avagy kisebbségi érzésünk nekünk is sokszor volt és van. Kicsi egyház vagyunk, maroknyi nép: Gulliverek az óriások között. A jövő nagy feladataival szemben állva megrendült bennünk sokszor az önbizalom, az önértéktudat. Feladat-óriások lakják a jövőt. Istenem, vajon meg tudunk-e birkózni velük? E tépő kétségre nem lehet más válaszuk, mint az, amit Mózes adott népének: ne féljete az óriásoktól, az Úr velünk van! Nagy feladatok Góliátjait győzték már le apró Dávidok. A jövő nem azt kérdezi tőletek, hogy hányan vagytok, hanem azt, hogy milyen fajsúlyú eszméket képviseltek, és mekkora jellem vagytok.

Amikor Mózes megérkezett az amálekíták táborához, azoknak királya azt kérdezte: Mit hoztatok? Ők a frigyládát hozták. Tőlünk is megkérdezi az ötödik század: Mit hoztatok? Nekünk is van ládánk: frigyládánk. Istenünkkel való drága szövetségünk ládája. Mi van a ládánkban? Fogas kérdés ez! Mivel gazdagítjuk az ötödik századot? Számoljuk elő mind:

Hoztuk az egy Istenben való hitünket. Eredeti szín ez a [keresztény?] vallások történetében.

Hoztuk az ember-Jézus ősfogalmát, akit követni kell.

Hoztuk az emberben való hitünket, ezt a sajátosan unitárius humanizmust, az első vallásos talajból kinőtt humanizmust Európában.

Hoztuk a kinyilatkoztatás egyetemességének és folytonosságának a gondolatát.

Hoztuk az ész szerepét és jogát az eszmélkedésben.

Hoztuk a világ egységének és egylényegűségének a hitét.

Hoztuk a túlvilágiság helyébe az evilágiságot. Nem a síron túli minősítés az elsődleges – nem attól függ ez, hanem ettől az.

Hoztuk az emberrel szemben támasztott igényességünket. Mi nem vagyunk kényelmes vallás.

Hoztuk a soha meg nem szűnő újítás törvényét, a fejlődés eszméjét; a mechanikus üdvözülés helyébe az üvözítő jótett értékét.

Hoztuk az ontológiai kereszténység fogalma mellé az értékkereszténység fogalmát.

Hát ezeket hoztuk... Most itt állunk az ötödik század küszöbén. Magas csúcs ez, olyan, mint amilyenén Mózes állt, midőn emlékezett. Innen jól lehet látni előre is és hátra is. A hátratekintés esztendeje már lejárt. Most előre nézünk, s fogalmazzuk meg az új évszázad menetelésének irányelvét.

1. Érezzük meg, hogy életünk Hóreb-hegyén minket is elhívott az Isten, s határozzuk el, hogy az egyetemes menetelés egy jól meghatározott csoportjának, az unitárius egyháznak tevékeny, az igazság és a szabadság kánaánját kereső tagjai leszünk.

2. Határozzuk el, hogy az új században a Mózesek és Áronok, a világi és egyházi erők szolidaritását munkáljuk, mint ahogy Mózes és Áron édestestvérek voltak.

3. Határozzuk el, hogy akaratunk csodatevő mózesi botjával mindig ott leszünk, ahol a haladás útjából akadályok tengerét kell elhárítani.

4. Határozzuk el, hogy utat mutató tűzoszlop leszünk az új évszázad útjain; olyan oszlop, mely sem éjjel, sem nappal, sem jóban, sem rosszban, sem alkalmas vagy alkalmatlan időben el nem távolodik a néptől.

5. Határozzuk el, hogy az élet karsztikus szirtjeiből vizet fakasztunk minden igazságra szomjúhozó embernek, sőt, kősziklának kínáljuk oda magunkat, hogy belőlünk a történelem Mózesei az élet vizét fakasszák fel.

6. Sohasem fogunk olyan fáraók táborába állni, akiknek a célja a haladás feltartóztatása, a béke és jólét útjainak elgáncsolása.

7. Soha nem fogunk hátranézők, az Egyiptomba való visszakíváncozók közé tartozni: hogy Istenországát kereső népünkkel sorsközösséget vállalunk.

8. A sáska-érzés lelket ölő hínárjába soha sem keveredünk, leküzdjük Gulliver-érzésünket. Ha nem tudunk kősziklákat hordozni, hordunk homokot.

9. Dolgozni és imádkozni fogunk azért, hogy az ötödik század Kánaánjában jellemben óriások legyenek az emberek.

10. Vigyázunk a frigyládára: az Istennel való szövetségünk ládájára. Sok kincset, talentumot gyűjtünk bele, s hagyjuk utódainkra, hogy a következő nagy számadás óráján hallhassuk a talentumos Gazda helyben hagyó szavát: „Jól vagyok jó és hű szolgám...”